

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

α'.

ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ ΚΑΡΤΑΝΟΣ

Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους ἡ Ἐκκλησία ΚΠόλεως ὑπῆρξεν εὐτυχῶς ἀπηλλαγμένη σοβαρῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων καὶ συζητήσεων. Ἀλλὰ προκλήθησαν ἐν αὐτῇ τοιαῦται τινες συζητήσεις εἴτ' ἐξ ἐπιδράσεων ξένων, εἴτ' ἐξ ἀμαθείας καὶ καχυποψίας πρὸς τὴν παιδείαν. Ἡ κατὰ τὸν ιζ' καὶ ιη' αἰῶνα ἐπελθοῦσα σὺν τῇ λοιπῇ ἀναπτύξει τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ἀναγέννησις τῆς παιδείας καὶ ἡ ἐπικοινωνία αὐτῶν πρὸς τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην προκάλεσαν ὑποψίας τινὰς μήπως οἱ λόγιοι ἄνδρες ἀπεπλανῶντο ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ τῆς Ἐκκλησίας φρονήματος. Ὅθεν οἱ ἐκείθεν μετὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῶν ἐπιστρέφοντες, ἰδίως οἱ κληρικοί, ὑπεχρεοῦντο νὰ διδωσιν ὁμολογίαν πίστεως πρὸς πίστωσιν τοῦ ὀρθοδόξου αὐτῶν φρονήματος. Ἡ δὲ εἰσαγωγή τῆς διδασκαλίας τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, τῶν φυσικῶν καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐπὶ πλείον αἱ ἐπαγγελματικαὶ τῶν διδασκάλων ἀντιζηλῖαι ἐπηύξησαν τὰς ἀμυβαίας ὑποψίας, κατηγορήθησαν δὲ πολλάκις ἄθῳοι διδάσκαλοι.

Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιστ' αἰῶνος παρουσιάζεται ὄντως κακοδοξῶν ὁ Ἰωαννίκιος Καρτάνος¹. Ὅσως ἐν τέλει τοῦ ιε' ἡ ἐν

1. Παχωμίου Ρουζάνου, Περί τῆς τῶν Καρτανιτῶν αἵρέσεως καὶ αἵρετικῶν, ἐν Πατρ. Migne 98, 1359—63. Φιλητᾶ, Περί Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δαμασκηνοῦ Στουδίτου καὶ Παχωμίου Ρουζάνου ἐπιστολιμαῖα διάλεξις, Ἐν Κερκύρᾳ 1847. Α. Μουστοξύδου, Ἑλληνομνήμων σ. 442 ἐξ Μ. Γεδεῶν, Ἐτεροδιδασκαλῖαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ΚΠ. μετὰ τὴν ἄλωσιν, <Ἐκκλησία. Ἀλήθεια> Γ. 718. 9. Α. Legrand, Bibliographie hellénique (XV—XVI Siècles; I. 226 ἐξ Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία, σ. 147, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Δ, σ. λη'—μστ'. Ph. Meyer, Die theol. Litteratur der gr. Kirche im XVI Jahrhundert, Leipzig 1894, σ. 120 ἐ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρα ἐν Theologische Studien und Kritiken, 1898, σ. 315 ἐξ, καὶ ἐν Herzog Hauck, RE3, X, 99. 100 Φ. Βαφείδου, Ἐκκλησία. Ἱστορία Γ, α, σ. 74 ἐξ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Σχέσεις Ὀρθοδόξων καὶ Λατίνων κατὰ τὸν ιστ' αἰῶνα, Ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 9.

ἀρχῇ τοῦ ἱσ'. αἰῶνος γεννηθεὶς κατήγετο ἐκ Κερκύρας, ὅπου πιθανῶς καὶ ἐξεπαιδεύθη. Προσῆλθε δ' εἰς τὴν κληρὸν, εἰδίῳ ἀναφέρεται ὡς «ἱερομόναχος» καὶ «πρωτοσύγκελλος». Περί τὸ 1536 μεταβὰς εἰς Ἑνετίαν, κατὰ μὲν τὸν Παχώμιον Ρουσάνον «δι' ἔμπορταν», κατ' ἄλλας δ' εἰδήσεις ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ μετὰ τοῦ Ἀντωνίου Ἐπάρχου πρὸς τὴν ἐνετικὴν Ἀρχὴν ἐκ μέρους τῆς πατρίδος αὐτοῦ, πρὸς ἐπίτευξιν προνομίων τινῶν, συνεκρούσθη πρὸς τὸν ταρασσόντα τὴν ἐνετικὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα Ἀρσένιον Ἀποστόλην, κατὰ μὲν τὸν κατήγορον αὐτοῦ Παχώμιον Ρουσάνον «δι' αἰσχρουργίας», κατὰ δὲ τὰς πληροφορίας αὐτοῦ τοῦ Καρτάνου «χάριτι τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ἡμῶν εὐσέβειαν καὶ ἀλήθειαν». Ἐνέκλεισε δ' αὐτὸν ὁ δεσπότης τότε ἐν τῇ ἐνετικῇ Κοινοτήτι Ἀρσένιος Ἀποστόλης ἐν τῇ φυλακῇ, ἐν ἣ ἐπὶ πολὺ διαμείνας ὁ Καρτάνος ἐπεδόθη εἰς συγγραφὴν ἐν χυδαίᾳ γλώσσῃ πολυκρότου, ἕνεκα τῶν κακοδοξιῶν αὐτοῦ, γενομένου συγγράμματος, «Ἄνθος» αὐτὸ ἐπιγράφας, τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης («Τὸ παρὸν βιβλίον εἶναι ἢ παλαιὰ τε καὶ νέα διαθήκη, ἣτοι τὸ ἄνθος ἀναγκαῖον αὐτῆς, ἔστι δὲ πᾶν ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον πρὸς πάντα χριστιανόν¹»). Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη: δογματικὸν (κεφ. 1-24) ἱστορικὸν (25-191) ἠθικὸν (ἐν 19 ὀμιλίαις) καὶ τελετουργικόν, ζητεῖ δ' ὁ συγγραφεὺς νὰ καταστήσῃ δῆθεν εἰς τὸν λαὸν γνωστὴν τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἀλλὰ παρενεῖρει ἀφηγήσεις ἐξ ἀποκρύφων συγγραμμάτων μετὰ πανθειστικῶν κακοδοξιῶν.

Τὸν κόσμον παρδέχεται οὐχὶ δημιουργηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γεννηθέντα καὶ ἐκπορευθέντα ἐξ αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἐξήγει ὁ Καρτάνος τὸ διατι τὰ δημιουργήματα εἶναι ἔμψυχα. Ἐδόξασε δ' ὅτι ταῦτα συγκρατοῦνται διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων καὶ εἶναι διάφορα κατὰ τὴν ἐπικράτησιν ἕκαστον, τὸ μὲν μέλαν, τὸ δὲ λευκόν, τὸ μὲν μεῖζον, τὸ δ' ἔλασσον, τὸ μὲν θυμῶδες, τὸ δὲ πρᾶον. Ὁ Ἀδάμ ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ εἴτ' ἐν τῷ οὐρανῷ, εἴτ' ἐν Αἰγύπτῳ, εἴτ' ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Δαμασκοῦ, ὅπῃθεν μετετέθη εἰς τὰς Ἰνδίας, ἔνθα ὑπάρχει καὶ ὁ παράδεισος. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄγγελοι δὲν ἠθέλησαν νὰ προσκυνήσωσι τὸν Ἀδάμ ἐδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἄβυσσον. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνεσαρκώθη πρὸ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ

1. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀνδρέαν Μουστοξυδην Περί τοῦ βιβλίου τοῦ ἐπιγραφομένου Ἄνθος τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης ὑπὸ Ἰωαννικίου Καρτάνου, Ἐν Ἀθήναις 1849. Τὸ βιβλίον τοῦ Καρτάνου ἐξεδόθη τὸ α' ἐν Βενετίᾳ τῷ 1536 καὶ τὸ β' αὐτόθι 1567. Κατὰ τὸν P. h. Meyer Die theol. Litterature, σ. 112 ἡ συγγραφὴ τοῦ Καρτάνου ἐστηρίχθη ἐπὶ παρομοίας συγγραφῆς τοῦ ἰταλοῦ Fioretti. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ἕτερα συγγραφὴ τοῦ Καρτάνου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐκθεσις τοῦ θείου καθήκοντος».

δὲν ἔχει ὑποστατικὴν ἀπ' αὐτοῦ διαφορὰν, διότι εἶναι μὲν ὁ Θεὸς τριαδικός, ἀλλὰ τὰ τρία ὀνόματα πατὴρ, υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, εἶναι ἀχωρίστα, ἐπομένως ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ τὰ τρία ὀνόματα ἐστρωκώθησαν καὶ ἐσταυρώθησαν. Κατὰ τὴν ἀρχαίωσιν τοῦ Χριστοῦ κατήλθεν ἐπ' αὐτοῦ ἄνωθεν ἄρραρον ἱμάτιον, ὃ ἄρραρον ἐν τοῖς Ἐθαγγελίοις μνημονεύμενος χιτῶν, ἐτέλεσε δ' ὁ Ἰησοῦς οὐ μόνον τὰ ὑπὸ τῶν τεσσάρων Ἐθαγγελιστῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐν τοῖς ἀποκρύφοις ἀναγραφόμενα θαύματα. Παῖς ὢν ἐπάειπεν τῶν ἀκτίων ἐπωχεῖτο τοῦ ἡλίου καὶ ἐπὶ τοῦ ἱματίου ὕδωρ προσέφερε τῇ μητρὶ καὶ στρουθία ἔμψυχα ἐκ πηλοῦ ἐποίησεν. Οἱ τρεῖς μάγοι οἱ μεταβάντες εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἰησοῦ εἶδον αὐτὸν ὃ μὲν νήπιον μονοετές, ὃ δὲ ἄνδρα τριακονταέτη καὶ ὃ τρίτος γέροντα παλαιῶν τῶν ἡμερῶν.

Τοιοῦτο κατὰ τὰ σπουδαιότερα αὐτοῦ σημεῖα ἦτο τὸ περιεχόμενον τοῦ κακοδέξου συγγράμματος τοῦ Καρτάνου. Κατ' ἀρχὰς τοῦτο ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαόν, ἰδίως κατὰ τρίτον μέρος, τὸ ἠθικόν, ὑπερδραδύτερον καὶ ἐν ἄλλοις ἀνεδημοσιεύετο συγγράμμασιν, ἀλλ' ἰδιόμοτατα διήλεγξε τὰς κακοδείξιας καὶ μυθοπλαστίας τοῦ Καρτάνου εἰδικῶν πραγματιῶν ὃ Παχώμιος Ρουσάνος, ὅστις ὡσαύτως κατεπολέμησε καὶ τὴν πρῶτον ἀπέπειραν τοῦ Καρτάνου περὶ ἐκχυδαΐσμου τῆς γλώσσης τοῦ Ἐθαγγελίου διὰ τῆς πραγματείας αὐτοῦ «Περὶ τῆς ἐκ τῶν θείων Γραφῶν ὠφελείας», ἣτις ἐκ πάσης ἀπόψεως εἶναι σπουδαία ¹.

Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος κατήγγειλεν εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν Πόλεως καὶ τινὰ μοναχὸν Ματθαῖον, ὅστις περιερχόμενος τῆς Μονῆς ἰδίως τοῦ Ἁγίου Ὁρους διέειπε τὴν κακοδοξίαν ὅτι ὁ Χριστὸς μετὰ σώματος ζῶν κατήλθεν εἰς τὴν ἄδην. ²

Ἐξ ἐτέρας δ' ἐπιστολῆς τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ναυπάκτου Ἀθανάσιον πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Ἰωαννίκιος Καρτάνος ἀποφυλακισθεὶς μετέβη εἰς ΚΠολιν ἐξ Ἐνετίας, ζητῶν νὰ χειρονηθῇ Ἀρχιερεὺς Ναυπάκτου, ἀλλὰ μὴ τυχὼν τούτου μετέβη εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Ναυπάκτου καὶ ἐκεῖ διέειπε τὰς κακοδείξιας αὐτοῦ, ἱκανοὺς ἐλύσας λαϊκοὺς ἄμα καὶ κληρικοὺς, Καρτανίτας ἀποκληθέντας. Ἄλλ' ὃ ἐλεγχος τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου διέλυσε τοὺς Καρτανίτας, ἄγνωστον δὲ ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἰωαννικίου Καρτάνου.

1. Χρυσσοτόμου Πικταδοπούλου, Ἱστορ καὶ μελέται, ἐν Ἱεροσολύμοις 1906 σ. 235-6 Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος πρῶτος συνέγραψε καὶ κατὰ τοῦ Λουθηροῦ Χρυσσοτόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Πρωταί χροεσις τῶν Ὁρθοδόξων πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους, ἐν Ἀθήναις 1924, σ. 78.

2. Meyer, ἐνθ' ἀν. σ. 52.

β'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗΣ

Ὁ Γεώργιος Σουγδουρῆς, ἐξ Ἰωαννίνων ὀρμώμενος καὶ ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐκπαιδευθεὶς, συνεπλήρωσε τὰς τε φιλολογικὰς, θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀλλαγῆς τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης. Ἐπανελθὼν εἰς Ἰωάννινα προσῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου καὶ τῷ 1683 ἀνάλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Πρώτης Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων», ἣν τῷ 1676 εἶχεν ἰδρύσει δ' ἐν Βενετίᾳ ἐμπροσθεν τοῦ Μᾶνος (Ἐμμανουήλ) Γκιούμας. Τὴν Σχολὴν διηύθυνε μέχρι τοῦ 1715, ὅτ' ἐτελεύτησε τὸν βίον, τὰ μάλιστα διακρίθεις ὡς «άνηρ ἐλλόγιμος καὶ πολυμαθής, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης, τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ἐμπειρος, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἱερᾶς θεολογίας»¹. Ἰπηρξεν ἀληθῶς εἰς τῶν διαπρεπεστέρων κληρικῶν διδασκάλων τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, τὰ μάλιστα ὠφελήσας αὐτὸ διὰ τῆς παιδείας. Ἀλλὰ θεολογικὴ τις συζήτησις προὔξενησεν αὐτῷ ἰκανὰς στενοχωρίας.

Πρῶτος διεθυντὴς τῆς εἰρημένης Σχολῆς τοῦ Γκιούμα εἶχε χρηματίσει ὁ Βησσαρίων Μακρῆς († 1699) ὃν διεδέχθη ὁ Σουγδουρῆς. Ὁ Μακρῆς ἐμαθήτευσεν ἐν Κ]πόλει παρ' ἄλλοις διδασκάλοις καὶ δὴ παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως τυχόντα καὶ νέας μεθόδους ἐν τῇ διδασκαλίᾳ χρησιμοποιοῦντα Γεώργιον Σουγδουρῆν. Μητροπολίτης τότε Ἰωαννίνων ἦτο ὁ ἐκ Χίου Κλήμης, μαθητὴς χρηματίσας τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ². Ὁ Κλήμης τῷ 1695 προὔκλεσε συζήτησιν μεταξὺ τῶν διδασκάλων τῶν Ἰωαννίνων περὶ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς θείας ἐνεργείας, ὑπομιμνήσκουσαν παρομοίαν συζήτησιν τῶν ἡσυχαστικῶν ἐριδῶν τοῦ 15^{ου} αἰῶνος μεταξὺ

1. **Δημήτριος Προκοπίου**, Περί λογίων Γραικῶν παρὰ Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Γ, Βενετία 1872, σ. 500 Πρβλ. **Μελετίου Ἀθηνῶν**, Ἐκκλησιαστ. Ἱστορία, Γ. 484 **Γ. Ζαβίρα** Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν θέατρον. ἔκδ. Ρ. Κρέμου, Ἀθήνησι 1872, σ. 212—4. **Κ. Σάθα**, Νεοελληνικὴ φιλολογία, σ. 393—4 **Α. Π. Κεραμέως**, Συμβολαὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, Παράρτημα τοῦ περιοδ. τοῦ ἐν Κ]πόλει Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τομ. ΙΖ' σ. 125. **Π. Ἀραβαντινοῦ** Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, Ἀθήναι 1856, Β, 225 ἐξ. **Β. Μυστακίδου**, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Σχολείων. «Παρνασσός» Ι, 1886, σ. 63 ἐξ. **Α. Δημητράκοπούλου**, Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Ν Φ Σάθα. Ἐν Λειψίᾳ σ. 61 62. **Σπ. Λάμπρου**, Περί τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἐπετηρὶς «Παρνασσός» ΙΒ, 1916, σ. 147 8.

2. **Βλαστοῦ**, Χινακά, Ἐν Ἐρμουκόλει 1843, Β, 120.

τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, τοῦ Βαρλαάμ καὶ ἄλλων. Καὶ ὁ μὲν μητροπολίτης Κλήμης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἔλεγεν ὅτι ἡ θεία οὐσία διαφέρει τῆς θείας ἐνεργείας πραγματικῶς, καθάπερ ὁ ἄρτος τοῦ λίθου, ὁ δὲ Σουγδουρῆς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δισχυρίζετο, ὅτι ἡ οὐσία διαφέρει τῆς ἐνεργείας τῷ δριστικῷ μόνον λόγῳ, οὐ μὴν δὲ καὶ πραγματικῶς. Ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων μὴ δυνηθεὶς ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ Σουγδουρῆ καὶ ὑπολαμβάνων ὅτι οὗτος παρεδέχετο ἅπλῶς τὴν κατ' ἐπίνοιαν διαφορὰν οὐσίας καὶ ἐνεργείας συνακάλωσεν εἰς ἐπίσημον συζήτησιν τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν δὲν ἠδυνήθη μετὰ τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ νὰ καταβάλλῃ τὸν πολυμαθέστατον καὶ διαλεκτικώτατον Σουγδουρῆν. Ὅθεν ἐγγράφε πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν εἰς Κ[ο]πλίον καταγγέλλων τὸν Σουγδουρῆν ὡς διδάσκοντα τὴν κατ' ἐπίνοιαν ἅπλῶς καὶ οὐχὶ κατὰ λόγον δριστικὸν ἦκιστα δὲ πραγματικῶς διαφορὰν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας.

Ἡ Μ. Ἐκκλησία ἦτο ἐτίμη νὰ προδῇ εἰς καθάρεισιν τοῦ Σουγδουρῆ, ἀλλὰ τοῦτο μολὼν οὗτος, ἡ, ὅπερ πιθανώτερον, κληθεὶς εἰς ἀπολογίαν, ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐξῆς ὁμολογίαν πίστεως. «Ἐπειδὴ κατὰ τὸν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου λόγον πᾶς πιστὸς ὀφείλει ἔτοιμος εἶναι πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι αὐτὸν λόγον περὶ τῆς ἐν αὐτῷ πίστεως, τούτου χάριν κἀγὼ ὡς πιστὸς αἰτηθεὶς ἔτοιμός εἰμι πρὸς ἀπολογίαν περὶ τῆς ἐν ἐμοὶ πίστεως τῆς περὶ τὴν διαφορὰν καὶ διάκρισιν τῆς τε θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας, καθὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐδιδάχθην. Ὁμολογῶ τοίνυν ὡςπερ ἔνωσιν θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἀσύγχυτον οὕτως εἶναι καὶ διαφορὰν ἀδιάστατον, τὸ μὲν κατὰ τὸ ἠνωμένον καὶ ἀδιάκριτον, τὸ δὲ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ αἰτίου οὕτω γὰρ οὔτε τὸ ἐν τὴν διαφορὰν ἀπελαύνει, οὔτε μὴν ἡ διαφορὰ ἀνατρέπει, ἀλλ' ἐκάτερον κατὰ τοὺς ἁγίους εὐσεβῶς θεωρούμενον οὐδοτιοῦν ὑπὸ θητέρου παραδλαβῆναι δυνήσεται ὁμολογῶ δὲ τὴν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας διαφορὰν καὶ διάκρισιν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος εἶναι, κατὰ τὸ εὐσεβὲς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας φρόνημα, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπινοίας, ὡς οἱ περὶ Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνον ὑπενόουν· αὕτη δέ, ἡ ἐκ τῆς φύσεως, δηλαδή, τοῦ πράγματος διάκρισις, ἦν καὶ κατὰ λόγον πραγματικὴν διάκρισιν λέγομεν τῆς τε οὐσίας καὶ ἐνεργείας, πολὺ μὲν ὑπερηρμένη τυγχάνει τῆς διακρίσεως ἐκείνης, ἣ προσείχον οἱ περὶ Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνον, τῆς δὲ πραγματικῆς ἐκείνης αὐθις ἄδρανεστέρη, ἣ τὰ θεῖα τῆς μακαρίας Τριάδος διακρίνονται πρόσωπα. Ταῦθ' οὖν οὕτως δοξάζων ἐπιβεβαιῶ καὶ ἐπισφαλίζομαι. 1699, μαΐου 26, εἰς Ἰωάννινα. † Γεώργιος ἱερεὺς Σουγδουρῆς ὁμολογῶ καὶ βεβαιῶ ὡς ἔνωθεν»¹.

1. Κωδ. 411 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κ[ο]πλίῳ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, Α.

Ἡ ὁμολογία αὐτὴ πίστεως τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ ἔθετε τέρμα εἰς τὴν προκληθεῖσαν συζήτησιν, ἣ δὲ Μ. Ἐκκλησία ἱκανοποιηθεῖσα ἀπήντησεν αὐτῷ τιμητικώτατα, διότι εἶπεν αὐτὸν ὀρθῶς φρονοῦντα¹. Ἀλλὰ δυστυχῶς, ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων Κλήμης ἐπέμεινε κατηγορῶν αὐτοῦ, ἐταῦθεν δ' ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀθώωσιν τοῦ Σουγδουρῆ ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος (1689—1707) ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Τόμου Ἀγάπης δυσμενῶς περὶ αὐτοῦ, καίτοι ἀνωνύμως, ἐξεφράσθη, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφαιρῶν τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων.

Ἄλλ' ὁ Σουγδουρῆς ἔμεινεν ἀπερίσπαστος ἐφεξῆς ἐν τῷ διδασκαλικῷ αὐτοῦ ἔργῳ, συνεχίσας αὐτὸ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Πότε ἀκριβῶς ἀπέθανε δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐν τῷ 1721, ὅτε ὁ Δημήτριος Προκοπίου ἔγραφε τὸ πόνημα αὐτοῦ περὶ τῶν συγχορῶν Ἑλλήνων λογίων, ἐ Σουγδουρῆς ἔζη ἔτι. Ἰσως μετὰ μικρὸν ἀπέθανε. Ἰπῆρξε δὲ καὶ συγγραφεὺς δοκιμώτατος καὶ ῥήτωρ ἐκκλησιαστικὸς σπουδαῖος, ἀλλ' ἐλάχιστα τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐσώθησαν δημοσιευθέντα², οἷον Ἐπιτομὴ Γραμματικῆς, Ἐνετίησι 1763. Εἰσαγωγή λογικῆ ἢ προδιόκησις εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν μέθοδον τοῦ Ἀριστοτέλους, Βιέννῃ 1792. Δυστυχῶς δὲ μετὰ τῶν ἀπολεσθέντων συγγραμμάτων αὐτοῦ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπὶ τριακονταετία δλην συντεθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ «Συμφωνία Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης».³

γ.

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ

Ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις περὶ τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, ἐξεπαιδεύθη μὲν ἐν τῇ τότε ἀκμαζούσῃ Σχολῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν διαπρεπῆ διδάσκων Γεώργιον Σουγδουρῆν, προσήλθε δὲ λίαν ἠνωρὶς εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. Εἰς Ἰταλίαν μεταβάς, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ, ἠττολήθη εἰδικῶς περὶ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, μεταφράσας, κατὰ τινα εἴδησιν, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὰ

Π Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη Δ, 387. **Μ Γεδεών**, Γεωργίου Σουγδουρῆ Ἀπολογία, «Ἱερὸς Σύνδεσμος» Ἀθηνῶν, ἔτ ΚΒ' 1922, ἀριθμ 15.

1. **Μελετίου** Ἀθηνῶν, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Γ, 484 Σ.

2. Ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Σουγδουρῆν «Νέος Θεσαυρὸς» δὲν ἀνήκει εἰς αὐτὸν πιθανῶς ἐκδοθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ, ὡς ὀρθῶς συμπεραίνει ὁ **Μ. Γεδεών** ἐνθ' ἀνωτέρω σ 183.

3. **Μ. Γεδεών** Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀποστολ. Ἐκκλησίας Ἀθηνῶν, παρὰ Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας πᾶν Ἀθηναίων

συγγράματα του Καρτεσιου και Μαλεμβραχίου'. Τὰς περὶ τὴν Θεολογίαν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά καθόλου ζητήματα μελέτας αὐτοῦ ἄμα δὲ καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ζῆλον μαρτυρεῖ τὸ ποιμαντικὸν αὐτοῦ συγγραμμά ἐν κοινῇ διαλέκτῳ συντεταγμένον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Βοσκός λογικῶν προβάτων», ἐν Ἑνετίᾳ ἐκδοθὲν τῷ 1708.

Ἐπανακάμψας εἰς τὴν Ἀνατολήν ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης διαρρίσθη, κατὰ τινὰς εἰδήσεις, διδάσκαλος ἐν Ἰωαννίνοις, διδάσκων ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Γκιούμα, ἣν διηύθυνεν ὁ Γεώργιος Σουγδουρῆς. Τοῦτον θανόντα διεδέχθη ἐν τῇ διευθύνσει τῆς Σχολῆς ἐκείνης ὁ Μεθόδιος, τὰ μάλιστα εὐδοκίμησας ἐν τῇ διευθύνσει καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Κατὰ τὸν Κοδρικᾶν πρῶτος αὐτὸς «ἐδ δαξε τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας ἐπὶ σχολαρχικῆς καθέδρας ἐν Ἰωαννίνοις»², καὶ κατὰ τὸν Κούμαν «εὐτὸς ὁ θαυμάσιος ἀνὴρ μετέφερεν εἰς τὰ Ἰωάννινα τὰς γεωμετρικὰς γνώσεις, αἱ ὅποιαι ἔλειπον πρὸ χρόνων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα»³. Ἄλλ' ἀκριβέστερον φαίνεται μᾶλλον ὅτι ὁ Μεθόδιος ἄμα τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιτερίας Εὐρώπης προσεκλήθη ὡς Σχολάρχης εἰς τὴν Σχολὴν Καστορίας, εἰς αὐτὴν δὲ πειλαχόθεν συνέρρευσαν μαθηταί, πρὸς ἀκρόασιν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἐκτὸς δὲ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν φυσικῶν ὁ Μεθόδιος ἐδίδασκε καὶ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν καὶ τὴν Θεολογίαν. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ διατριβὴν αὐτοῦ εἰλικύσθη ὑπὸ τοῦ συστήματος τοῦ Μολίνου.

Ὁ Μολίνος (Michael de Molinos) ἦτο Ἰσπανὸς τὴν καταγωγὴν, γεννηθεὶς τῷ 1640 ἐκ περιφανοῦς Ἀρραγωνικῆς οἰκογενείας καὶ μετὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ προσελθὼν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου, ἐν αἷς διεκρίθη ὡς ἄριστος πνευματικὸς. Τῷ 1669 ἢ 1670 ἐγκαθιδρυθεὶς

1. Ὁ σύγχρονος αὐτοῦ **Δημήτριος Προκοπίου** Περὶ λογίων γραικῶν, παρὰ **Κ. Σάθα**, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Βενετία 1872, Γ, 501, ἐσημείωσε τὴν παιδείαν αὐτοῦ χαρακτηρίζων «Μεθόδιος Ἀνθρακίτης ἱερομόναχος ἐξ Ἰωαννίνων, ἀνὴρ σοφὸς καὶ πολυμαθὴς, φιλόσοφος, θεολόγος καὶ μαθηματικὸς, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης, ἔμπειρος τῆς θείας Γραφῆς καὶ ἱεροκλήρουξ' ἠκροάσατο καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ σοφῶν, πολλοὺς ἐκεῖσε διατρίψας χρόνους.»

2. **Π. Κοδρικᾶ**, Μελέτη τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, Παρίσιοι 1818, σ, 165.

3. **Κ. Κούμα**, Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ΙΒ' 558. Πρβλ **Β. Μυστακίδου**, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Σχολείων, «Παρνασσός» I, 1888, σ, 66 ἐξ. **Σπ. Λάμπρου**, Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἐπετηρὶς «Παρνασσού» ΙΒ, 1916, σ 147 8 **Π' Ἀραβαντινοῦ** Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι, 1856, Β, 277, ἐξ. καὶ «Πανδώρα» τομ ΙΑ, σ 86 ἐξ. **Γ. Ζαβίρα**, Νέα Ἑλλάς, ἐκδ. Κρέμου, σ. 419—20. **Κ. Σάθα**, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ. 435—36.

ἐν Ρώμῃ εἴλκυσε μὲν τὴν προσοχὴν τῶν ἐξομολογουμένων διὰ τῆς ἀγαν ἐπιεικούς αὐτοῦ κρίσεως ἐπὶ τῶν ἁμαρτημάτων, τῶν σχετικῶν πρὸς τὰς παραβάσεις τῶν ἐσωτερικῶν τύπων τῆς λατρείας, ἀπέκτησε δὲ μεγάλην φήμην διὰ τῆς βαθείας γνώσεως τῶν θεολογικῶν ζητημάτων καὶ διὰ τοῦ ἐναρέτου βίου αὐτοῦ. Ἐπεδίδετο ἰδίως εἰς τὴν μυστικὴν θεολογίαν, ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς μεταδίδων καὶ ἀναπτύσσων. Μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ κατελέγοντο ἀνώτατοι κληρικοὶ καὶ Καρδινάλιοι, ὅτε δὲ εἰς τούτων, ὁ Ὁδυσκάλλη, τῷ 1676 ἐγένετο Πάπας Ρώμης ὑπὸ τ' ὄνομα Ἰννοκέντιος ια'. (1676—1689) διὰ μεγάλων τιμῶν περιέδραλε τὸν ὑπὸ πάντων θαυμαζόμενον Μολίνον, ἐγκατοικίσας αὐτῶν ἓν τινα τῶν παπικῶν τῆς Ρώμης ἀνακτόρων.

Ἐν ἔτος πρότερον (1675) ἐξεδόθη ἐν Ρώμῃ ἰταλιστὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Μολίνου «Πνευματικὸς χειραγωγός» (Guida spirituale), ἀποτελεσθὲν ἐξ ἀπαντήσεων τοῦ Μολίνου πρὸς τὰ ἀπανταχόθεν προβαλλόμενα κριτικὰ ζητήματα καὶ ἐξ ὁδηγῶν αὐτοῦ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς εὐσεβοῦς ζωῆς. Μετὰ μικρὸν ἐδημοσιεύθη καὶ ἑτέρα πραγματεία αὐτοῦ περὶ τῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν κοινωνίας τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1678 συνεχῶς δίδετο μετὰ τοῦ «Πνευματικοῦ χειραγωγοῦ,» μεταφρασθέντος εἰς πλείστας γλώσσας καὶ διακδοθέντος εὐρύτατα. Περὶ τὰς 20,000 ἐπιστολαὶ εὐρέθησαν θραδύτερον παρὰ τῷ Μολίνῳ, σχετικαὶ πρὸς τὸ πολύκριτον ἐκεῖνο σύγγραμμα αὐτοῦ, μετ' ἐνθουσιασμοῦ γενόμενον πανταχοῦ τοῦ λατινικοῦ κόσμου δεκτόν. Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ Μολίνος ἔλεγεν ὅτι σκοπὸν τῆς συγγραφῆς εἶχε νὰ βοηθήσῃ τοὺς πιστοὺς, ὅπως διαρρήξωσι τὰς ἀλύσεις τὰς συγκρατούσας αὐτοὺς διὰ τῶν ἐσωτερικῶν τύπων τῆς λατρείας καὶ μὴ ἐπιτρέπουσας νὰ τείνωσιν ἐλευθέρως πρὸς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν. Ἡ προσευχή, ἡ ὑπακοή εἰς τὸν ἐξομολογούμενον πνευματικὸν πατέρα, ἡ συνεχὴς μετάληψις τῆς θείας Ἐὐχαριστίας καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συντριβὴ ἄγουσι, κατὰ τὸν Μολίνον, εἰς τὴν ἔνωσιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀληθὴς προσευχὴ προϋποθέτει τὴν ἐσωτερικὴν σιγὴν καὶ τὴν συγκέντρωσιν ἐν ἑαυτῷ, ὑπάρχει δὲ σιγὴ ἐν λόγοις, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἐν ταῖς σκέψεσιν. Μὴ ὀμιλῶν, μὴ ἐπιθυμῶν, μὴ σκεπτόμενος ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ φθάσῃ τὴν τελείαν μυστικὴν σιωπὴν (perfeto silenzio mistico), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Θεὸς ὀμιλεῖ μετὰ τῆς ψυχῆς. Ἡ ἐσωτερικὴ δὲ συγκέντρωσις εἶναι πίστις καὶ σιγὴ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ψυχὴ ἐνορᾷ τὸν Θεὸν ἐν τῷ βάθει αὐτῆς, ἀνευ εἰκόνης, διὰ τῆς πίστεως τελείως παραδιδόμενη εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τῆς συνεχοῦς δὲ μετλήψεως τῆς θείας Ἐὐχαριστίας ἀπολαύει ἡ ψυχὴ πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἐὐαγγελίου. Διὰ τῆς ἐσωτερικῆς συντριβῆς καὶ τῆς θεωρίας τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ καταναίκα τὸν θάνατον. Ἡθέλησις τοῦ Θεοῦ καθίσταται δι' αὐτὴν τὸ πᾶν Ἡ ψυχὴ

ἀποδίδει κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ καὶ τρόπον τινὰ ἀποθεοῦται. Τοῦτο τὸ περιεχόμενον τοῦ μυστικιστικοῦ συγγράμματος τοῦ Μολίνου. Πολλοὶ αὐτὸν ἐβουλόθησαν ἀποκαλεῖται μυστικά ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐπιδιωκόντων τὴν ἠθικὴν τελειώσιν κατὰ τὸν «Πνευματικὸν χειραγωγόν» τοῦ Μολίνου καὶ τ' ἄλλα συγγράμματα αὐτοῦ, ἅτινα ἐξεδίδοντο τῇ ἐγκρίσει ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν. Πανταχόθεν ἐπίσης συνέρρεον εἰς Ρώμην εὐσεβεῖς ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἵνα ἴδωσι τὸν Μολίνον καὶ ἐξομολογηθῶσι παρ' αὐτῷ. Ἡ ἀρξαμένη δὲ μεγάλη ἐκείνη πνευματικὴ κίνησις ἐστρέφετο κατὰ τῶν τύπων τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ὑπῆρξεν ἀρεστὴ εἰς τοὺς Ἰησοῦτας. Μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Μολίνου ἐπίθεσιν ἐνός τούτων (P. Segneri) διὰ συγγράμματος, ὁ Πάπας διώρισεν Ἐπιτροπεῖαν, ἣτις ὁμῶς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ Μολίνου. Οἱ Ἰησοῦται προσέφυγον τότε πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον 15'. (1643—1715) διὰ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ, ἀμέσως δὲ τότε ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν Μολίνον καὶ ἑκατοντάδας προσώπων. Ἐκλήθη εἰς τὴν ἀνάκρισιν καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας—οὐχὶ ὡς Πάπας ἀλλ' ὡς ὑποπτος Βενεδικτίνος μοναχὸς Ὁδελοσχάλης—ὑπέχρεώθη δὲ ὁ ἀτυχὴς Μολίνος ν' ἀνακαλέσῃ 68 θέσεις ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ὑφ' ἧς κατεδικάσθη νὰ φέρῃ ἐφ' ὄρου ζωῆς ἔνδυμα μετανόιας, νὰ νηστεύῃ ἀσθηρῶς τρεῖς τῆς ἐβδομάδος, νὰ ἐξομολογηταὶ τετράκις τοῦ ἔτους καὶ νὰ κοινωνῇ μόνον ἐὰν ἐπέτρεπεν ὁ πνευματικὸς, ν' ἀπαγγέλλῃ εὐχὰς μετὰ καρδολογίου καὶ ἐν γένει νὰ τηρῇ πάντας τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, εὗς ἐξήτησε διὰ τοῦ συστήματος αὐτοῦ νὰ καταργήσῃ. Ἀπέθανε δὲ τῷ 1697 ἐν μέσῳ τῆς ἀμεταπτότου συμπαθείας τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ¹.

Τὸ σύστημα αὐτοῦ, γνωστὸν ὑπὸ τ' ὄνομα Quietismus (ἀταραξία, ἡρεμία, ἡσυχία) δὲν κατεστάλη διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς σιγῆς τοῦ Μολίνου καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ θανατώσεως ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Τῷ 1688 αὕτη κατεδικάσε τὸ σύγγραμμα ἐνός τῶν θαυμαστῶν τοῦ Μολίνου, τοῦ καρδινάλιου Petrucci «θεωρία μυστικῆ» καὶ ἠνάγκασε τὸν ἐκ Μεδιολάνου Ἰωσήφ Beccarelli ν' ἀποκηρύξῃ τὰς μυστικιστὰς ἰδέας τοῦ Μολίνου, ἃς ἠσπάζετο. Ἐν Γαλλίᾳ τὰς ἰδέας ταύτας διέδωκαν ὁ Fr. Madeval καὶ ὁ Lacombe, ὧν τὰ συγγράμματα καταδ' ἀσθησαν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Ὁσαύτως κατεδικάσθη ἡ Ἰωάννα Μαρία de la Mott Guyon (1717) ἣτις μετέδωκε τὰς μυστικὰς τοῦ Μολίνου ἰδέας εἰς

1 H. Denziger, Enchiridion symbolorum et definitionum κ τ λ. ἐκδ. 10 Friburg 1908, σ. 356 ἐξ. Tholuck-Zöckler Molinos, ἐν Herzog—Hauack, Realencyklopädie für prot. Theologie und Kirche, ἐκδ. 3 XII, Leipzig 1905, σ. 260—266 πρβλ τὴν αὐτόθι φιλολογίαν.

τὸν Φενελῶν (Fénelon) ἓνα τῶν περιφανεστέρων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, συγχρυσθέντα ἕνεκα τῶν ἰδεῶν ἐκείνων πρὸς τὸν ἐπίσης περιφανῆ Βοσσανιέταν Ὁ Πάπας Ρώμης Ἰννοκέντιος 16'. (1691-1700) πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ Λαυδοβίκου 16' ἠναγκάσθη νὰ καταδικασθῇ 28 θύρας ἐκ τοῦ μυστικιστικοῦ συγγράμματος τοῦ Φενελῶν «Explication des maximes des saints sur la vie intérieure». Ὁ εὐσεβὴς Φενελῶν ἀνέγνω ὁ ἴδιος ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὴν ἐαυτοῦ καταδίκην ὑπὸ τοῦ Πάπα (25 Μαρτίου 1699). Ἡ διδασκαλία τοῦ Φενελῶν, φέρουσα καθαρῶς πρακτικὸν ἠθικὸν χαρακτήρα, ἔοχε τὴν ἀπήχησιν αὐτῆς καὶ ἐν τῷ εὐρέως γνωσθέντι παρ' ἡμῖν ἐν τῇ Ἀνατολῇ συγγράμματι αὐτοῦ «αἱ τύχαι τοῦ Τηλεμάχου».

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ταιχύτη ἐκ τοῦ συστήματος τοῦ Μολίνου παρήχθη ἐν τῇ Λύσει κίνησις, ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, διδάσκων τότε ἐν Καστορίᾳ, κατηγορήθη ὅτι ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Μολίνου καὶ ὅτι διέδιδε τὰς μυστικιστικὰς αὐτοῦ ἰδέας. Ἡ κατηγορία ἀφαιλεται εἰς τινα ἱερωμόναχον Ἱερὸθεον, ὅστις διδάσκων ἐν Καστορίᾳ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἠκροῶτο τῶν φιλοσοφικῶν καὶ μαθηματικῶν παρὰ τῷ Μεθοδίῳ Ἀνθρακίτῃ. Περιελθὼν ὁμοῦς εἰς ἀντίθεσιν πρὸς αὐτὸν ἤξῃρατο κατακρίνων αὐτόν, ἐκδιωχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς Καστορίας, οἵτινες ἐβλεπον τὰς μεγάλας τῆς Σχολῆς αὐτῶν προσόδους ὑπὸ τὸν σοφὸν διδάσκαλον καὶ Σχολάρχην Μ.θόδιον, μετέβη εἰς ΚΠολιν καὶ κατήγγειλεν αὐτόν πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ὡς ἐτερόδξον, ὀπαδὸν τοῦ Μολίνου. Ἡ Ἐκκλησία ἐθρομβήθη ἐκ τῆς καταγγελίας διότι ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης ἦτο τὰ μάλιστα πεφημητισμένος διδάσκαλος. Ἐξετάσασα δὲ τὰ προσκομισθέντα αὐτοῦ τετράδια «ἐπὶ παρούσῃ διδασκάλων ἐμπείρων καὶ εἰδημόνων ἐν φιλοσοφίᾳ ἅμα καὶ ἱερᾷ θεολογίᾳ» εὗρεν αὐτὰ πεπλανημένα. Προσκαλέσασα δὲ αὐτόν διὰ Συνοδικοῦ γράμματος καὶ μὴ προσελθόντα, ἀλλ' ἐκ Καστορίας εἰς Σιάτιστα καὶ εἶτα εἰς Ἰωάννινα καταφυγόντα, ἐρήμην καθήρεσε τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, κατ' αὔγουστον τοῦ 1723, ἐπὶ Πατριάρχου Ἱερεμίου γ'. (1716-26, 1732-33) καὶ διέταξε νὰ καῶσι τὰ συγγράμματα αὐτοῦ.

Μάτην οἱ προδχοντες τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὸν μητροπολίτην Προύσης Παῖσιον καὶ ἄλλους γράφοντες εἰς ΚΠολιν ἐδεβαίουν ὅτι ὁ σοφὸς διδάσκαλος «ὑπάρχει εὐσεβεστάτος καὶ χριστιανικώτατος, εἰ δὲ φαίνεται κατηγοροῦντες εἰρηκῆναι τι ἢ γεγραφῆναι ἀσύμφωνον τοῖς νόημασι καὶ εὐσεβεσί διδάγμασι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀληθῶς δὲ τοιοῦτον προσετέθη ὑπὸ τῶν κατηγορούντων ἢ ἂν εἰρηταί τι τοιοῦτον ἐλέγχθη κατὰ τὸν τρόπον τῶν σχολαστικῶν καὶ οὐχὶ δογματικῶς»¹. Δυστυχῶς ὁ Μεθόδιος δὲν ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ μεταβῇ προσωπικῶς εἰς ΚΠολιν

1. Π. Αραβαντινοῦ, ἐν' ἀν σ. 277 σημ.

ἵνα διαλύσῃ τὰς διαβολάς, παρὰ τὰς ἐπανεὐημιμένας προτροπὰς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδων, ἀρκεσθεῖς μόνον νὰ γράψῃ, ὅτι τὰ τετράδια αὐτοῦ ἦσαν «ἀδιδόθητα», ἢ δὲ Ἐκκλησία, στηριχθεῖσαν ἐπὶ τῶν τετραδίων καὶ ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ, ἐξέδωκε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ἣν φαίνεται συνέταξεν ὁ Μ. Ἐκκλησιάρχης καὶ Γραμματεὺς τοῦ Πατριαρχείου Κριτίας, ἐν ὕψει ἡκιστα εὐπρεπεῖ. Ἐν αὐτῇ λέγεται ὅτι ὁ Μεθόδιος «πρὸς μὲν ὀρθὴν παιδείαν καὶ εὐσέβειαν ἀμέθοδος πάντῃ καὶ ἀφυῆς καὶ ἀτέλειος, πρὸς δὲ τὰ σφαλερὰ καὶ πονηρὰ καὶ δυσσεβείας γέμοντα μεθοδικόν τινα εὐήθως ἑαυτὸν φανταζόμενος», μὴ τυχὼν ὑγιῶς παιδείας καὶ διδασκαλίας οὔτε τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πεπειραμένος καλῶς «ὡς πῶς μαρτυροῦσιν αὐτὸν τὰ ἀσύντακτα καὶ σολοικίζοντα συγγράμματα αὐτοῦ», ἀλλ' οὔτε φιλοσοφίας, ἣ περι τῆς φύσεως πραγματεύεται, εἶδησιν ἔχων, οὐδὲ τὰ τῆς ἱερᾶς θεολογίας καὶ κατ' ἐκείνην ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ δόγματα μεμνημένος, ἀλλ' εἰς ὑπερορίους τὴν ἀρχὴν σταλεῖς τόπους «τὴν ἄθειον καὶ δυσσεβεστάτην αἵρεσιν τοῦ Μολίνου αἰρεῖται καὶ ἐκδιδάσκειται, ἐναγχος ἐκραγεῖσαν». Ταύτης ὀρμητήριον καὶ φορτίδα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ διάνοιαν ἐργασάμενος ἐπανεκάμφεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐν Καστορίᾳ ἐδάσκειν εἰδέδωκε μυστικῶς εἰς τινὰς μαθητὰς τὰς κακοδοξίας αὐτοῦ. Ἐπιδειξάσθαι ἑαυτὸν θέλων «νέον φιλόσοφον καὶ θεολόγον» δὲν παρεδέχθη ἐν μὲν τῇ φιλοσοφίᾳ τὴν ἀνέκαθεν κρατοῦσαν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν, ἐν δὲ τῇ θεολογίᾳ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὰ τῶν Πατέρων συγγράμματα, ἀλλὰ τὰ τοῦ Μολίνου προκρίνας συγγράμματα, μεταφράσας τε αὐτὰ καὶ τετράδιά τινα συγκροτήσας φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν συνέγεε καὶ συνέφθειρε πάντα. «Ἀναίρειν πειρᾶται τὸ πλῆθος τῶν ὄντων καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ φαινόμενα καὶ οὔτε ποιότητας, οὔτε δυνάμεις, ἀλλ' οὔτε ὅλως αἰσθήσεις εἶναι ἀξιού...κατ' αὐτῆς τῆς δημιουργίας ἀντιστρατεύεται καὶ τῶν θείων Γραφῶν παραδόλως κατεξανίσταται· ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς φιλοσοφεῖν ἐπαγγέλλεται εἰς οὐδὲν δέον καὶ θεολογικῶν ὑποθέσεων ἄπτεται, ὧν τὴν ἔνοιαν μὴ εἰδῶς, ἀλλόκοτα τερατεύεται...οὔτε γὰρ τὰ ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια ὑπολείπονται κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ κοινὸς τις ἐστὶ πόλεμος καὶ ἀρνήσις πάσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως· θεία τοσοῦτον γὰρ ἦκεν ἀβελτηρίως ὁ ἀλιτήριος, ὡς διακωμωδεῖν τὰ θεῖα καὶ παῖζειν ἐν οὐ παικτοῖς, καταφερόμενος κατ' αὐτῶν τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπικουρείου αἰρέσεως ἡθλόν ἐστιν ἀντεχόμενος, ἀπὸ τε τοῦ λόγου καὶ τοῦ τρόπου, ὡς ἔγνωμεν, ἡδονῇ τ' ἀγαθὸν τιθέμενος...»¹.

1 Μελετήσιον Ἀθηνῶν, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (προσθήκη Βενδότη) Δ. 141. Ἄ. Ὑψηλάντου. Τὰ μετὰ τὴν ἔλωσιν, σ. 309 ἔξ. X Χαμοδουπούλου Μνημειῶν γραπτῶν περισυναγωγῇ, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Β, 1882, 463-ἔξ. Μ Γεδεῶν, Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη κατὰ τὸν 19 αἰῶνα, «Ἐκκλησία Ἀλη-

Εἶναι προφανές ἐκ τούτων, ὅτι ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης ἀπογορεύων τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν εἶχε τὴν θεωρίαν πανθεϊστικῶν ἰδανῶν καὶ φιλοσοφικῶν τινος οὐστήματος ἐν θεῷ θεολογία παρεδέχθη τὰς μυστικιστικὰς ἀρχὰς τοῦ Μολίνου¹. Εἰς τῶν κατηγορίων αὐτοῦ ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἀναστάσιος, σχολάρχης τῆς ἐν Τρικαλῶν Σχολῆς, ζητήσας ὕστερον παρ' αὐτοῦ συγγνώμην. Πρὸς αὐτὸν ὁ Μεθόδιος γράφων ἔλεγε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰ ἐξῆς «οὐκ ἐσμεν ἀδελφοί ; οὐ μίαις Κυρίου τραπέζης ; οὐ μίᾳ πίστει, μίᾳ Ἐκκλησίᾳ, τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις συνδεδεμέθα ; περὶ τίνος δὲ ἡ τοσαύτη ἔρις ; περὶ φιλοσοφίας ; ἐρεσχελίας ; Ἐρρέτωσαν ἅπαντες οἱ τε πάλαι καὶ νῦν φιλοσοφούντες, οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιπλάστους τιθέμενοι. Ἡ τῶν ἐθνικῶν φιλοσοφία πᾶσα ἐπεσκιασμένη, πᾶσα μάταιος, κατὰ τὸν ἱεροφάντορα ἡ τούτων διάνοια ὀξυτάτη πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν ἐξημαύρωται. Μία ἀλήθεια, Χριστὸς ἰσταυρωμένος. Οὐδὲν ἕτερον ἀληθές ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος ; πίστις πρὸς φιλοσοφικὰς περιεργείας ; Ἰκανῶς κεκοιμάκατε καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν πόνων ὑμῶν ἔχετε· ὅσα ἠθελήσατε ἐποιήσατέ μοι. Κατεφρονήσατε, ὕδρισατε, ἠτιμάσατε, περίφημά με ἀνεδείξατε, ἀποτρόπαιον ἀνθρώποις, οὐ μὴν δὲ Θεῷ. Τί ἔτι ἐπιζητεῖτε τὸ πάλαι ἀνακυκλοῦν καὶ τὰς λύπας ἀναστομοῦν ; Ὁρᾶτε ὅτι ἐστὶ καὶ ἐφθάλμιος ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν ὡς πατήρ, ὑμεῖς δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν ποιεῖτε»².

Ταῦτα χαρακτηρίζουσιν ἐπαρκῶς τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν ἐν ᾗ διετέλει ὁ ἀτυχῆσας διδάσκαλος μετὰ τὴν καταδικὴν αὐτοῦ. Ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ τέλος εἰς ΚΠολιν καὶ ζητήσῃ συγγνώμην. Περὶ τούτου ὁ Καισάριος Δαπόντε διηγεῖται τὰ ἐξῆς «Μεθόδιος ἱερομόναχος Ἀνθρακεύς, ἐπιστήμων διδάσκαλος ἐκ Καστορίας. Τούτος μετὰ τοῦ διδασκάλου μου Ἱεροθέου πρὸ τοῦ ἔλθειν εἰς Σκόπελον ἀπελθὼν ἢ μᾶλλον ἀναγκασθεὶς ὑπῆγεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κρι-

θεια» Η, 1888, σ. 255-6 τοῦ αὐτοῦ Ἀνέκδοτος ἐγκύκλιος τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Γ'. Ἐν Κ]Πόλει 1872, σ. 14-17 καὶ ὑπὸ Ἀγαθαγγέλου, μητροπολίτου Σισανίου, ἐν Ἐκκλῆσ. Ἀληθείᾳ Β, 495-500 Καλλινίκου Δελικά-**νῃ**, Πατριαρχικῶν ἐγγράφων, τομ. Γ'. Ἐν Κ]Πόλει 1905, σ. 368-73 J. M a n s i Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio (προσθήκη L. Petit) XXXVII, 227-246

1. Ph M e y e r, Die theol. Litteratur der gr. Kirche im XVI Jahrhundert. σ. 14.

2. Μαργαρίτου Κωνσταντινίδου. Γράμματα ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης, Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας Η, 1011 σ. 306-7. **Κ. Σάθα**, ἐνθ' ἂν σ. 436

οὗς κατεκρίθη ὡς ἀεθεῖς αἵρεσιν νεοφανῆ, ἐνδὲ Ἰταλοῦ Μολίνου τὸ ὄνομά του, φλυαροῦντος καὶ λέγοντος κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα καὶ ὅτι πάντα τὰ ὄντα εἶναι κατὰ φαντασίαν, καὶ θεδαίωσας αὐτὸ ὁ Μεθόδιος μὲ συγγράμματά τ.υ, τὰ ὁποῖα ἐκαύθησαν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, βάλλοντας αὐτὸς εἰς αὐτὰ τὴν φωτιάν ἀπὸς του, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς τοιούτοις, ἔμπροσθεν τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου καὶ τοῦ Πατριάρχου Χρυσάνθου εἰς τοὺς 1728. Ἐξεδέθη δὲ καὶ γράμμα συνοδικόν, προστάζοντας ἵνα καίωνται ὅπου ἂν εὑρεθῶσι τὰ συγγράμματα καὶ τετράδια τὰ περιέχοντα τὴν νεοφανῆ ταύτην αἵρεσιν. Ἐδιορθώθη δὲ καὶ καύσας καὶ πύσας καὶ ἀναθεματίας αὐτά, ἐξήτησε καὶ ἔλαβε τὴν συγχώρησιν παρὰ τῆς Συνόδου καὶ τὴν ἱερωσύνην, ὅτι καθηρέθη¹. Ἐκ τῶν εἰδήσεων τούτων τοῦ Καισαρείου Δαπόντε, παρὰ τὴν ἀσάφειαν αὐτῶν ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς καταδίκης τοῦ Μεθοδίου καὶ τὰς λεπτομερείας αὐτῆς, ἀσφαλῶς ἐυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, καίτοι ἐ'εώρει ἑαυτὸν ὄλις ἄθῃον, μεγάλην δὲ εἶχεν τὴν παραμυθίαν ἐκ τοιαύτης συναισθήσεως, ὡς φάρμακον κατὰ τῆς ψυχικῆς δόξης, ἣν προῖξενον αὐτῷ καὶ φίλτατα ἔτι πρόσωπα, μετὰ τὴν καθάρσιν αὐτοῦ, μεταβάς εἰς ΚΠολιν, ἐπὶ Παταϊάρχου Ἱερεμίου γ'. παρόντος καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου (1707-1731), ἀνεκάλεσεν ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὰς ἀποδοθείσας αὐτῷ αἵρετικὰς δόξας καὶ ἠθωώθη. Πάντως τὸ γεγονός τοῦτο συνετελέσθη ἐπὶ τῶν εἰρημένων Πατριαρχῶν, ὧν ρητῶς μνημονεύει ὁ Καισάριος Δαπόντε, ἀλλ' ἡ χρονολογία 1728, ἣν οὗτος παρέχει, δὲν φαίνεται ἀκριβῆς. Διότι ναὶ μὲν τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἦτο Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὁ Χρυσάνθος, οὐχὶ ὁμοῦ καὶ ὁ Ἱερεμίας. Διότι οὗτος ἐπατριαρχήσας δις, τὸ α'. ἀπὸ τῆς 23 Μαρτίου 1726 μέχρι τῆς 19 Νοεμβρίου 1726, καὶ τὸ β'. ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1732 μέχρις Ἀπριλίου τοῦ 1733. Ἐπομένως ἡ ἀθώωσις τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου ἐγένετο πρὸ τοῦ 1731, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθος, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῷ 1726, τρία ἔτη μετὰ τὴν καταδίκην αὐτοῦ.

Ἄγνωστον δὲ πότε ἀκριβῶς ἀπέθανεν ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, συνεχίσας τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου μετὰ τὴν ἀθώωσιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ πάντως πρὸ τοῦ 1749. Ὁ ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Γκιούμα διδάξας πρωτοπαπᾶς Ἰωαννίνων Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος, ὡς εὐγνώμων μαθητῆς τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου, εὐδοκίμως καὶ αὐτὸς περὶ τὰ μαθηματικὰ ἀσχολούμενος ἐξέδωκε τῷ 1749 τὸ σύγγραμμα τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου «ὁδοὺς Μαθηματικῆς», ὅπερ ἐκραταίωσε τὴν φήμην τοῦ Ἀνθρακίτου ὡς ἀρίστου μαθηματικοῦ. Ἀλλὰ τὰ θεολογικὰ αὐτοῦ συγγράμματα, δι' αἵτινα κατηγγράθη, ἀπώλοντο.

1. **Καισαρείου Δαπόντε**, Ἱστορικὸς κατάλογος, ἐπισήμων ἀνδρῶν, παρὰ **Κ. Σάθα**, Μεσαιων. Βιβλιοθήκη σ. 112.3

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΑΚΑΡΝΑΝ

Κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα μέγαν θόρυβον περὶ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα εἶχε προκαλέσει ὁ Χριστόδουλος Εὐσταθίου, ὅστις, συνήθως ἐκ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, ἐπικαλεῖται: Ἀκαρνάν. Γεννηθεὶς τῷ 1732 ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Ἀκαρνανίας Ξηρομέρῳ ἢ Τόχωδα, ἐν νεαρῇ ἡλικίᾳ μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ προσήλθεν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον. Ἐχρημάτισε δὲ μαθητὴς τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρωος ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ. Ὁ κατὰ τοῦ Χριστοδοῦλου γράφας Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος Διονύσιος σημειώσας ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Εὐστάθιος, Παμπλέκης ἐπνομαζόμενος, ἦτο ληστής, προσέθηκε καὶ τὰ ἐξῆς περὶ τῶν ἐν τῇ εἰρημένῃ Ἀκαδημίᾳ σπουδῶν τοῦ Χριστοδοῦλου «Ἐνταῦθα πολλοὶ ἐν ὀλίγῳ τῶν ἐκεῖνου (=τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρωος) νημάτων εἰς κόρον ἤρυσαντο καὶ πλείους ἀν τοῦ ἐμβροντήτου τούτου (=τοῦ Χριστοδοῦλου) μὴ παρόντος. Ἀκριφ γὰρ λιχανῶ παιδευμάτων μήπω γευσάμενος καὶ τὸν μονήρῳ ἐπωμωτάμενος βίον ἀνεκίκασε καὶ πάντα συγχέειν τε καὶ ἀναθολοῦν ἐποίησε, διαβόλαις χρησάμενος κατὰ τοῦ Διδασκάλου πρὸς τὸν Πικριάρχην Κύριλλον. Ἐντεῦθεν ἕρις μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ τῶν μαθητῶν ἐτι μεγίστη, ἐντεῦθεν φυγὴ τοῦ Διδασκάλου καὶ διασπορὰ τῶν μαθητῶν, ἐντεῦθεν πάντα τὰ καλὰ ἄρδην ὤχετ' ἀπόντα, ὧν παῖδες Ἑλλήνων φεθ σφᾶς αὐτοὺς ἀπεστέρησαν»¹.

Κατὰ τὰς εἰδήσεις ταύτας ὁ Χριστόδουλος ὑπῆρξε πρωταίτιος τῆς διαλύσεως τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἐξ Ἄθω μετέβη εἰς Βιάννην καὶ διέτριψεν ἐκεῖ ὡς διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἐπιτιθέμενος ἅμα καὶ εἰς φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας. Τῷ 1781 ἐδημοσιεύθη ὑπ' αὐτοῦ κατὰ μετάρρασιν ἐκ τῆς Γαλλικῆς σύγγραμμα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀληθὴς πολιτικὴ, ἣτις διαίρεται εἰς δύο κεφάλαια χρησιμὴ καὶ ἀναγκασίᾳ πρὸς διακόσμησιν καὶ στολισμὸν τῶν εὐγενῶν ἀνδρῶν, διδάσκουσα οὐ μόνον ἀποφεύγειν τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ μὴν καὶ ὡς οἶόν τε καὶ τὴν ἀρετὴν ἀσπάζεσθαι». Μετὰ πενταετίαν (1786) ἐδημοσιεύθη ἕτερον σύγγραμμα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Περὶ φιλοσόφου, φιλοσοφίας, φυσικῶν, μεταφυσικῶν, πνευματικῶν καὶ θείων». Αἱ φιλοσοφικαὶ αὐτοῦ ἰδέαι πολλοὺς ἐσκανδάλιζον, προσέκλεσε δὲ κατ' αὐτῶν πρῶτος τὴν προσοχὴν ὁ Πλαταμῶνος Διονύσιος, συντάξας τὴν τῷ 1793

1 Ἀκολούθια ἑτεροφθάλμου καὶ ἀντιχριστοῦ Χριστοδοῦλου τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας ἐκδ. Δ. Γοβδελά, ἐν Λειψία 1793, παρὰ Α. Δημητρακοπούλου, Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κ. Σάθα, Λειψία 1871, σ. 87—88 φαίνεται ὅτι ὁ Χριστόδουλος εἶχε βεβλαμμένον τὸν ἑναφθαλμόν, διὰ τοῦτο δ' ἐκαλεῖτο μονόφθαλμος ἢ ἑτεροφθαλμος.

ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Δ. Γοδδελᾶ σατυρικὴν « Ἀκολουθίαν ἑτεροφθάλμου καὶ ἀντιχρίστου Χριστοδούλου τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας ». Εἰς αὐτὴν δὲ ὁ Χριστόδουλος, ἐν Λειψίᾳ τότε διατρέτων, συνέταξεν ἀπάντησιν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Ἀπάντησις ἀνωνύμου πρὸς τοῦς αὐτοῦ ἄφρονας κατηγοροῦς, ἐπονομασθεῖσα περὶ θεοκρατίας, οὗτις ἅπας ὁ λόγος περὶ ταύτην σφράζει ». Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν Λειψίᾳ τῇ 30 Αὐγούστου 1793, ἀλλ' ἡμέρας τινὰς πρότερον, ἦτοι τῇ 15 πρὸς τῇ 16 Αὐγούστου ὁ Χριστόδουλος ἀπέθανεν. Ἐπὶ τοῦ τάφου του οἱ μαθηταὶ ἐπέγραψαν: « ἐνταῦθα κεῖται ὁ φιλοσοφικῆ σπουδῆ καὶ τῆ τῶν ὄντων θεωρίᾳ τὸν ἐκαστοῦ εἶον ἀφοσιώσας λογιώτατος Χριστόδουλος Εὐσταθίου ὁ ἐξ Ἀκαρνανίας, γεννηθεὶς μὲν τῷ ἔτει 1733, θανὼν δὲ τῷ 1793, Αὐγούστου 15 » ¹.

Ἡ ἀπάντησις ὅμως τοῦ Χριστοδοῦλου εἰς τὴν σάτυραν τοῦ Διονυσίου Πλαταμῶνος ἐπέτεινε τὸν κατ' αὐτοῦ θόρυβον. Ὁ Πατριάρχης ΚΠόλεως Νεόφυτος ζ' (1789-94, 1798-1801) συγκροτήσας ἐν Κηφύλῃ τῷ 1793 Σύνοδον, ἐν ἣ παρέστησαν 19 Μητροπολίται καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Ἀνθίμος (1788-1808), ἐξέδωκε καταδίκην, ἣν τῷ 1800 ἐν Βούδα ἐδημοσίευσεν ὁ Δ. Γοδδελᾶς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « ὁ ἐξωστρακισμὸς τοῦ ἀσεβοῦς Χριστοδοῦλου, τοῦ μονοφθάλμου τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας ». ² Ἡ καταδίκη τῶν θεωριῶν τοῦ Χριστοδοῦλου ὑπῆρξεν ἄμα ἐπίσημος παρὰ τῆς Ἐκκλησίας· καταδίκη τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σπινόζα καὶ τοῦ Πανθεϊσμοῦ, ὧν ὁπαδὸς ἦτο ὁ Χριστόδουλος. ³ Κατ' αὐτοῦ δὲ συνέγραψε καὶ ὁ Ἰωάννης Τατλίκαρης ⁴.

Κατὰ τὸ ἐγγραφον τῆς καταδίκης τοῦ Χριστοδοῦλου, οὗτος ἐγεννήθη ἐξ εὐσεβῶν γονέων, ἐπομένως ἡ πληροπορία τοῦ Πλαταμῶνος Διονυσίου περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Χριστοδοῦλου ὡς ληστοῦ, δὲν εἶναι ἀκριβής. Ψέγεται δὲ ἐν τῇ εἰρημένῳ ἐγγράφῳ καὶ ὁ ἀνάρμοστος τρόπος, δι' οὗ προσέβαλεν ὁ Διονύσιος τὰς ἰδέας τοῦ Χριστοδοῦλου, αἷτινες ἦσαν αἱ ἐξῆς.

Τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν παρεδέχετο ψιλὸν ἄνθρωπον, ἀρνούμενος δὲ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν τοῦ κόσμου, πανθειστικῶς παρεδέχετο « μίαν ἄπειρον οὐσίαν μὲ ἕκτασιν ὕλης πεπραιοικισμένην . . . καὶ ἓνα συνάπειρον νοῦν », ὡς « συνάπειρα » δογματικῶν « κατηγορούμενα τῆς πρώτης ἀρχῆς ἀπειρου οὐσίας » καὶ « ἐξ αὐτῶν καὶ δι' αὐτῶν ἀπόμοιραν καὶ

1. Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον σ 494—5 Κ. Σάδα Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Ζ σ 319. Κατὰ σημείωμα τῆς Ἀστυνομίας Λειψίας ὁ θάνατος τοῦ Χριστοδοῦλου ἐπῆλθε τῇ 16 Αὐγ. (παρὰ Δημητρακοπούλου, ἔνθ' ἄν. σ. 88), ἐνθ' κατὰ τὴν ἐπιτάφιον ἐπιγραφὴν τῇ 15 φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐπῆλθε τὴν νύκτα τῆς 15 πρὸς τὴν 16 Αὐγούστου 1793.

2. Καὶ παρὰ Μ. Γεδεῶν, Κανονικαὶ διατάξεις. Ἐν ΚΠόλει 1888, Α, 279—90.

3. Μ Γεδεῶν, Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ ἐπιστήμη κατὰ τὸν 17. αἰῶνα « Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια » ΚΠ. Η, 289—92 Ph. Meyer, Die theol. Literatur der gr. Kirche im XVI jahrhundert σ 14 15.

4 Κωνστ Οἰκονόμου, Τὰ σωζόμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, ἐκδ. Σοφ. Οἰκονόμου, τομ Γ. Ἀθήνησι 1866, σ. 111 σημ.

ἀπόρριαν τὴν ἀνθρωπιν». Ἐπομένως κατέληγεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «ὄλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ ὄλα τὰ κτίσματα εἶναι μέρη τοῦ Θεοῦ». Ἦρνεῖτο τὴν θεοπνευστίαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, παραδεχόμενος αὐτὴν ὡς ἔργον ἀνθρώπινον, ἀσεβῶς ἐκφραζόμενος περὶ τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων, τῶν Μαρτύρων, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Συνόδων, ἰδιαζόντως δ' ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν μοναχῶν καὶ τοῦ Κλήρου, τῶν παραδόσεων, τῶν Μυστηρίων, τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα πάντα ἔλεγεν ὅτι ἦσαν περιττὰ καὶ ὅτι διὰ τὸν λαὸν δύο τινὰ ἀπαιτοῦνται, φρονηματοφιλίας φιλόσοφος διδάσκων αὐτὸν καὶ ἀρχῶν βραβευτῆς τῶν καλῶν καὶ παιδευτῆς τῶν κακῶν.

Τοιαῦτα πρεσβεύων ὁ Χριστόδουλος Βύσταθίου λίαν εὐλόγως κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ ἀνευ τῆς καταδίκης ταύτης αἱ παράλογοι καὶ ἀσύστατοι αὐτοῦ ἰδέαι δὲν διεδόθησαν. Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι ὀρθόδοξος κληρικὸς καὶ δὴ μοναχός, ἐπὶ πολλὰ ἔτη διακρίψας ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς πανθειστικῆς φιλοσοφίας εἰς τοιαύτας ἀτόπους ἰδέας καὶ ἀνέλαθε πόλεμον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας.